

עמי לא בתחלת הלילה ולא בסוף הלילה אלא בחצות הלילה (י"מ כדי שלא יהא דעתו על נשים אחרות המהלכות בחוץ בתחילת הלילה ובסופו. והרמב"ם (דעות ה,ד) כתב לא בתחילת הלילה שהוא שבע ובטנו מלאה ולא בסופו כשהוא רעב אלא באמצע כשיתעכל המזון שבמעיו. ועוד כתב (איסור"ב כא,י) שדרך קדושה היא), וכשהוא מספר מגלה טפח ומכסה טפח ודומה כמי שכפאו שד. ואמרת לך מה טעם? ואמר לך: כדי שלא אתן את עיני באשה אחרת ונמצאו בניו באים לידי ממזרות. ולא תתרו אחרי לבבכם – מכאן אמר רבי: אל ישתה אדם בכוס זה ויתן עיניו בכוס אחר. לא נצרכה אלא אפילו שתיהן נשיו (רבינא).

וברותי מכס המרדים והפושעים בי – אמר רבי לוי: אלו בני תשע מדות; בני אימה (הרא"ש והמאירי גרסו 'אמה' שהורגלה להיות שטופה בזימה), בני אנוסה (אחת היא עם 'בני אימה' אלא שזו אנוסה ממש וזו אינה אנוסה ממש אלא מתוך אימתו נזקקת לו שלא כרצונה. ר"ן), בני שנואה, בני נידוי (הוא או היא. וכן באבלים. פהרא"ש), בני תמורה, בני מריבה, בני שכרות (הוא או היא. רא"ש, רמב"ם), בני גרושת הלב (אעפ"י שאינו שונאה, כי מתוך שדעתו לגרשה מהרהר על אחרת. פהרא"ש), בני ערבוביא (שבאו עליה כמה בני אדם, או שיש לו כמה נשים ודעתו על אחרת. ער"ן רש"י ומאירי. ויש מקום לפרש מי שדעתם טרודה ומעורבת ואינה מיושבת, או בני משוגעת. ערמב"ם דעות ה,ד ומאירי), בני חצופה [התובעת תשמיש בפה, אבל אם משדלתו מתוך דבריה – שבת הוא, והוי"ן להם בנים שאפילו בדורו של משה רבינו לא היו כמותם, כבני יששכר נבוני דבר שיצאו מלאה שריצתה ליעקב].

מובא בזהר שקדושת האדם תלויה בהנהגת קדושה של הוריו בשעת תשמיש. וזה אמור בבחינת 'לבוש' הנשמה, שאין לך נשמה שאין לה לבוש מנפש אביו ואמו, וכל המצוות שעושה האדם וגם השפע שנותנים לו מן השמים, הכל בא ע"י 'לבוש' זה, ואם יקדש את עצמו ימשיך לבוש קדוש לנשמת בנו, ואפילו היא נשמה גדולה צריכה לקידוש אביו כו' – אבל הנשמה עצמה אינה תלויה בזה, ולפעמים נשמת אדם גבוה לאין קץ נמצאת בבן של אדם נבזה ושפל (עפ"י לקוטי אמרים – תניא ב).

פרק שלישי; דפים כ – כא

כה. א. אלו ארבעה נדרים התירו חכמים? האם צריכים שאלה לחכם?
ב. נדרי זרוזין, כיצד?

א. ארבעה נדרים התירו חכמים; נדרי זרוזין (שאינן נודר אלא כדי לזרו חברו להניאו מדעתו וכד'), נדרי הבאי (גוזמא), נדרי שגגות (שסבר שלא נאסר), נדרי אונסין (שאינם ברצונו המלא).

אמר רב יהודה אמר רב אסי: ארבעה נדרים הללו צריכים שאלה לחכם. כאשר אמר זאת לפני שמואל, אמר: התנא שנה 'התירו חכמים' ואתה אומר צריכים שאלה לחכם!

א. כן הלכה, שאינם צריכים התרת חכם (רמב"ם ד,א וש"ר כאן; יו"ד רלב,ג. וכן פירש הר"ן בפשט המשנה. וכ"ה בירושלמי). ומכל מקום אין לידור באותם נדרים כדי לבטל דבריו ('לא יחל דברו' – לא יעשה דבריו חולין (תוספתא, ומובא ברמב"ם ובר"ן). ומדרבנן הוא, וקרא אסמכתא בעלמא. נמו"י), אבל אם נודר כדי לקיים דבריו – מותר (שלחן ערוך שם).

יש אומרים שבני אדם הרגילים באותם נדרים, צריכים כפרה משום 'הן צדק' – שיהא 'הן'

ו'לאו' שלנו צדק (עפ"י שבלי הלקט שיו. יש לעיין בכגון 'איני פוחת מסלע' בלא נדר, האם גם בזה צריך כפרה משום הן צדק או כיון שכן הדרך מותר לכתחילה).
ב. אף רב אסי לא אמר צריכים שאלה אלא בעם הארץ, כדי שלא ינהגו קלות ראש בנדרים (רישב"א. ובוה מובן הלשון 'התירו חכמים' – בתלמיד חכם. ואחרונים תרצו הלשון לומר שהתירו בקל, שפותחים בחרטה בלא פתח אחר (שלמי נדרים), או בגולד. שיטמ"ק).
ג. כדן הנדרים כן דין השבועות בארבעת הנדרים (עפ"י פיה"מ לרמב"ם; רישב"א; רשב"א כה: תורי"ד כד: וכן הביאו מהירושלמי, שכשם שנדרי זרוזין מותרין כך שבועות זרוזין מותרים). ומדברי הרמב"ם בהלכותיו דקדקו שנדרי זרוזים אסורים. והובאו שתי הדעות בשלחן ערוך. ובירושלמי (כגרסת הרשב"א) מבוואר שהפירות מותרים אבל לוקה משום שבועת שוא (וע' קר"א כה:).

ב. נדרי זרוזין כיצד, היה מוכר חפץ ואמר 'קונם שאיני פוחת לך מן הסלע' (ארבעה דינרים) והלה אומר 'קונם שאיני מוסיף לך על השקל' (שני דינרים) – שניהם רוצים בשלשה דינרים.
בתחילה רצו לפרש הטעם שאינם חלים, משום שצריך 'הפלאה' ובירור לחלות הנדר, והרי כאן הנדר תלוי בתנאי (ר"ן ועוד). והסיק רבא שאפילו אם אין צריך 'הפלאה' מותר שהרי לא נדרו בדוקא אלא כדי לזרוז זה את זה (שכן דרכם של מוכר ולוקח. ומשום כך אין נקראים 'דברים שבלב'. ראשונים).
א. אם מעמידים דבריהם לומר בדוקא נדרנו – צריכים התר חכם [אבל לדעת המצריך הפלאה וביררות נראה שמוותר. וכ"מ בתוס' סד"ה רבא]. ואפשר שפותחים לו בכך שאילו היית יודע שלא היה נותן סלע, כלום היית נודר (עפ"י ר"ן כג. וע"ש באילת השחר. ובאופן שמעמיד דבריו, אעפ"י שהיה בלבו לידור בתנאי מסוים או לזמן מוגבל – משמע שאין לנו לילך אלא אחר פיו. עפ"י איה"ש כד.). ואם היה בדעתו לאחד מן הלוקחים בדוקא ולאחר שלא בדוקא – כיון שבטל אצל זה בטל אצל זה (ירושלמי, מובא בר"ן).
וכל שבמעמד הראשון לא חזרו בהם, הרי גילו דעתם שנדרו בדוקא ושוב אינם יכולים לפחות או להוסיף במעמד אחר (רשב"א, נמוקי יוסף).
ב. היה בדעת המוכר על שלשה דינרים, רשאי למכור בפחות משלשה שהרי אלו דברים שבלב, אבל אינו רשאי למכור בשקל כדברי הלוקח. וכן הלוקח אינו רשאי בסלע, שהרי זהו עיקר משמעות נדרם. ויש מי שאמר שאפילו כלפי זה לא חל הנדר ורשאים (ר"ן. וכדעה אחרונה נקט הרישב"א וכן הביא בשם מורו. וכן משמע בפירוש הרא"ש, ממה שכתב ב'קונם טיפת צונן' שמוותר גם בשתיה מרובה כיון שלא הוציא בשפתיו, הגם שבלבו נתכוין לכך. אך י"א שכוונת הרא"ש דוקא על אכילה חוץ לביתו ובמוכר 'ביתך'. ע' מהרי"ט נה ובשלמי נדרים).
נסתפקו בגמרא כאשר נדר זה ביותר מסלע וזה (פהרא"ש: או זה) בפחות משקל (שנחתו לדקדק הסכום, כגון סלע ופרוטה. לשון אחרת: שההפרש ביניהם רב, שמא בדוקא נדרו. ר"ן. והרשב"א והרישב"א והמאירי נקטו כסברא השניה. ונפ"מ לכל הפרש רב כיו"ב), ורצו לפשוט שגם זה בכלל 'זרוזין', ודחו.
יש אומרים: כיון שלא נפשטה הבעיה, נוקטים לחומרא (רמב"ן רשב"א ור"ן). ולדעה שצריך 'הפלאה' משמע שמוותר וכנ"ל. ויש שכתבו להקל (עפ"י ר"א מן ההר ומאירי).
אופן נוסף של 'נדר זרוזין' – להלן כג-כד.

דפים כא – כב

כו. כיצד מתיר החכם את הנדר? האם די בחרטת הנודר כדי להתיר?